

แรงงานแพลตฟอร์มในระบบเศรษฐกิจดิจิทัล
Labor Platforms in the Digital Economy

นิภาพรณ เจนสันติกุล

Nipapan Jentsantikul

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Faculty of Humanities and Social Science, Khon Kaen University

Author for Correspondence: Email: nipajen@kku.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทบทวนแนวคิด เกี่ยวกับรูปแบบการทำงานแรงงานแพลตฟอร์มและวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสียของการทำงานเพื่ออธิบายปรากฏการณ์แรงงานที่เกิดขึ้น ผลการวิเคราะห์ พบว่า รูปแบบของการทำงาน จำแนกเป็นงานรับเป็นครั้งหรืองานตามความต้องการ งานที่ทำได้ทุกที่ งานที่เป็นบางเวลา งานว่าจ้างหลายฝ่ายและงานจ้างตนเอง โดยมีข้อดี คือ 1) สามารถดำเนินการผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ 2) รายได้ผันแปรตามปริมาณงาน 3) เป็นการสร้างทางเลือกในการทำงานมีความยืดหยุ่นเรื่องระยะเวลาในการทำงาน ส่วนข้อเสีย คือ 1) ความไม่มั่นคงจากรายได้ที่ไม่แน่นอนและการไม่ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐาน 2) ความเสี่ยงอันเกิดจากการถูกแย่งงานจากคนอื่นที่มีฝีมือหรือทักษะแบบเดียวกันและความเสี่ยงจากอุบัติเหตุ

คำสำคัญ: แรงงาน, แพลตฟอร์ม, เศรษฐกิจดิจิทัล

Received: 14/01/64, Revised:21/05/64, Accepted:24/05/64

Abstract

This academic article aimed to review concept about the pattern of work of labor platforms and analyze the advantages and disadvantage to explain labor phenomenon. The analysis results showed that the pattern of work was classified gig worker, on-demand work, crowd work, work-on-demand via app, part-time, multi-party employment and self-employed. These jobs have the advantages: 1) being performed via online platforms, 2) variable income according to workload, 3) creating options to work, flexibility in length of time, and disadvantages are 1) insecurity from uncertain income and basic rights ineligibility 2) risk of being hired by others of the same skill and accident risk.

Keywords: Labor, Platforms, Digital Economy

1. บทนำ

นวัตกรรมทางเทคโนโลยีได้นำการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญมาสู่องค์กร การทำงาน การจ้างงาน ความสัมพันธ์และแรงงานสัมพันธ์ได้รับผลกระทบเชิงบวกและเชิงลบ การสร้างตลาดแรงงานที่เป็นสื่อกลางแบบดิจิทัลหรือแพลตฟอร์มแรงงานด้วยการใช้เทคโนโลยีเพื่อเชื่อมต่อแรงงานกับผู้บริโภค ด้วยรูปแบบธุรกิจที่หลากหลายของแพลตฟอร์มนำมาสู่ความท้าทายในการพัฒนารูปแบบ การปรับตัวและความคิดสร้างสรรค์ (Johnston & Land-Kazlauskas, 2019; Dazzi, 2019)

ในช่วงที่ผ่านมาเศรษฐกิจแพลตฟอร์มหรือธุรกรรมหรือกิจกรรมทางธุรกิจและสังคมที่เกิดขึ้นผ่านแพลตฟอร์มเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในรูปแบบธุรกิจใหม่เช่น แอร์-บีเอ็นบี (AirBNB) และอุเบอร์ (Uber) กลายเป็นธุรกิจที่มีมูลค่าสูงซึ่งขอบเขตการดำเนินงานของธุรกิจได้กระจายตัว สำหรับประเทศไทย ธุรกิจแบบแพลตฟอร์มขยายตัวอย่างรวดเร็วและเข้ามามีบทบาทสร้างความเปลี่ยนแปลงชีวิตคนในสังคมไทย เช่น การจ้างรถรับจ้างผ่านแอปพลิเคชันแกร็บ (Grab) การฝากซื้ออาหารและสินค้าอื่น ผ่านแอปพลิเคชันไลน์แมน (Line Man) การจ้างงานแม่บ้านหรืองานจ้างอิสระผ่านแอปพลิเคชันอื่น เป็นต้น

ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นผ่านเศรษฐกิจแพลตฟอร์มช่วยให้ผู้คนจำนวนมากเข้าถึงการเป็นผู้ให้บริการในหลายรูปแบบ เช่น การเข้าให้บริการขนส่ง การให้บริการฝากซื้อสินค้า และการให้บริการที่พัก และการใช้เทคโนโลยียังช่วยลดต้นทุนของกิจกรรม อย่างไรก็ตามเศรษฐกิจแบบแพลตฟอร์มก็นำมาซึ่งความเสี่ยงและต้นทุนต่อคนกลุ่มต่าง ๆ เช่น ปฏิสัมพันธ์ใหม่ที่ถูกกำหนดด้วยเทคโนโลยีนั้นเกิดบนฐานความสัมพันธ์ที่ยังขาดความแน่นอน การซื้อขายหรือจ้างงานผ่านแพลตฟอร์มมักไม่ได้มีกฎเกณฑ์ตายตัวคอยกำกับ โดยเฉพาะกลไกที่ช่วยปกป้องสิทธิแรงงานอย่างชัดเจน และที่สำคัญประโยชน์จากการเข้าถึงโอกาสและประโยชน์จากการขยายตัวของเศรษฐกิจแบบแพลตฟอร์มไม่ได้กระจายไปอย่างทั่วถึงทุกกลุ่มคน (สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2562)

อย่างไรก็ตามแม้เทคโนโลยีจะมีความก้าวหน้าแต่แรงงานผู้ให้บริการกับแพลตฟอร์มกลับไม่ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายแรงงาน ไม่มีหลักประกันสังคมตามมาตรา 33 (ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วย ทุพพลภาพ ตายหรือ คลอดบุตร สงเคราะห์บุตรและชราภาพ การว่างงาน) ขาดการดูแลจากกองทุนทดแทน (ความเจ็บป่วยและอันตรายที่เกิดจากการปฏิบัติงาน) สิทธิประโยชน์วันลา วันหยุดโดยได้รับค่าจ้าง การชดเชยการเลิกจ้าง การดูแลสุขภาพการทำงาน เสรีภาพในการสมาคมและการคุ้มครองสิทธิในการรวมตัวกัน และสิทธิในการรวมตัวกันและการเจรจาต่อรองร่วม (สรารุช ไพฑูรย์พงษ์, 2563) เนื่องจากมีได้มีสถานะเป็นลูกจ้างของแพลตฟอร์ม แต่เป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระ หรือหุ่นส่วนอย่างไม่เป็นทางการของแพลตฟอร์มหรือในทางกฎหมายหมายถึง ผู้รับจ้างทำของซึ่งจะไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน แต่อยู่ภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และได้รับค่าตอบแทนตามชิ้นงาน ในขณะที่ลูกจ้างที่เป็นแรงงานในระบบจะอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 และพระราชบัญญัติแรงงานสัมพันธ์ พ.ศ.2518 และพระราชบัญญัติความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน พ.ศ. 2554 (สรารุช ไพฑูรย์พงษ์, 2563)

วารสารวิชาการแสงอีสาน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

จากความเป็นมาข้างต้นเป็นที่มาของบทความวิชาการเรื่องแรงงานแพลตฟอร์มในระบบเศรษฐกิจดิจิทัลมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทบทวนแนวคิด เกี่ยวกับรูปแบบของการทำงานและคุณลักษณะของแรงงานแพลตฟอร์มในการอธิบายปรากฏการณ์แรงงานที่ส่งผลให้สถานการณ์แรงงานและรูปแบบการจ้างงานมีการเปลี่ยนแปลงไป

2. วิธีการศึกษา

บทความวิชาการนี้รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ แหล่งข้อมูลออนไลน์ โดยการใช้การสืบค้นคำสำคัญ คือ แรงงานแพลตฟอร์ม เศรษฐกิจดิจิทัล และทำการวิเคราะห์เนื้อหาโดยการจำแนกประเภทข้อมูลเพื่อวิเคราะห์รูปแบบการทำงาน คุณลักษณะของแรงงานแพลตฟอร์มและข้อดี ข้อเสีย

3. สถานการณ์แรงงาน

ด้วยเทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบต่อตลาดแรงงานทำให้เกิดรูปแบบการทำงานใหม่จากผลของการพัฒนาด้านเทคโนโลยีและระบบอินเทอร์เน็ตเรียกว่า Gig Economy ซึ่งหมายถึงระบบเศรษฐกิจที่ประกอบด้วยงานครั้งคราว หรืองานที่รับจ้างเป็นครั้ง ๆ ไป เช่น freelance part time temporary outsource คนรับจ้างผ่านแพลตฟอร์ม เช่น Uber Airbnb ซึ่งไม่ใช่งานประจำ โดยระบบเศรษฐกิจดังกล่าวเป็นที่สนใจของกลุ่มคนรุ่นใหม่โดยเฉพาะกลุ่ม Gen Y เป็นกลุ่มประชากรที่เกิดตั้งแต่ ค.ศ. 1977-1992 (พ.ศ. 2520-2535) ปัจจุบันอายุประมาณ 21-36 ปี ในกลุ่มนี้เติบโต เรียนรู้ และใช้ชีวิตอยู่ในยุคที่มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูง และมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มีการสื่อสารโทรคมนาคมที่คล่องตัว การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้ตลอดเวลา การเดินทางที่รวดเร็วด้วยพาหนะที่ทันสมัย ความสะดวกในชีวิตประจำวันจากเครื่องมืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคอมพิวเตอร์ โทรศัพท์มือถือ กล้องดิจิทัล PDA อินเทอร์เน็ต ฯลฯ (กานต์พิชชา เก่งการช่าง, 2556) และ Gen Z เป็นกลุ่มประชากรที่เกิดตั้งแต่ ค.ศ. 1994-2004 ซึ่งส่วนใหญ่จะถูกเลี้ยงดูโดยพ่อแม่ที่อยู่ในเจนเนอเรชั่นเอกซ์ ดังนั้นจึงมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นพวกพึ่งพาตนเองมากกว่าและเน้นความเป็นทีมน้อยกว่าเจนเนอเรชั่นวาย การถือกำเนิดขึ้นในโลกยุคดิจิทัลทำให้เจนเนอเรชั่นแซดต้องปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีมากกว่าเจนเนอเรชั่นอื่น (ภรณ์ยา ขวาลสินธุ์, 2560) เนื่องจากไลฟ์สไตล์ของคนยุคใหม่ที่ต้องการมีอิสระทั้งในการตัดสินใจเรื่องงานและการบริหารเวลาในชีวิต ซึ่ง Gig Economy สามารถตอบสนองความต้องการคนในยุคปัจจุบันที่ไม่สนใจงานประจำและมาเป็น Gig worker คือ การจ้างงานแบบจบเป็นครั้ง เช่น วินขับมอเตอร์ไซด์ คนขับ Grab คนขับ Uber เป็นต้น การทำงานของ Gig worker มีอิสระโดยตอนเข้ารับงานฟรีแลนซ์ ตอนบ่ายออกไปเป็นคนขับ Grab ตอนเย็นรับจ้างสอนพิเศษ พร้อมกันนี้ปล่อยห้องว่างให้นักท่องเที่ยวเช่าผ่าน Airbnb ไปด้วย ซึ่งเป็นตัวอย่างชีวิตที่ออกแบบได้ของ Gig worker ซึ่งตรงกับไลฟ์สไตล์ของกลุ่มคนในยุคปัจจุบัน และยังมีแนวโน้มจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ในขณะเดียวกัน Gig worker อาจเกิดความไม่มั่นคงในการทำงาน เนื่องจากรายได้ที่ไม่แน่นอน รวมทั้งไม่ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐาน เนื่องจาก Gig worker ไม่ได้รับสิทธิประโยชน์เหมือนแรงงานทั่วไป เช่น วันลา ประกันสุขภาพ และค่าจ้างขั้นต่ำและยังเสี่ยงถูกแย่งงานจากคนอื่นที่มีฝีมือหรือทักษะแบบเดียวกัน ดังนั้นไม่อาจจะเป็นมนุษย์เงินเดือน หรือฟรีแลนซ์ หรือ Gig

worker สิ่งสำคัญคือ แรงงานต้องพัฒนาทักษะของตนเองให้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้รอบด้าน เพราะไม่ว่าในอนาคตจะเปลี่ยนไปทำงานในรูปแบบใด แรงงานจะสามารถอยู่รอดได้และมีความพร้อมที่จะเผชิญกับความไม่แน่นอน (กองบริหารข้อมูลตลาดแรงงาน, 2561)

4. เศรษฐกิจดิจิทัล

คำว่า Digital Economy บัญญัติขึ้นใน ค.ศ. 1995 โดย Don Tapscott ในหนังสือชื่อ “The Digital Economy : Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence” หนังสือเล่มนี้ระบุว่า อินเทอร์เน็ตจะเปลี่ยนวิถีของการค้าขายบนโลกอย่างที่ไม่เคยเป็นมาก่อน Digital Economy หรือ “เศรษฐกิจดิจิทัล” หมายถึง เศรษฐกิจที่อาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศหรืออินเทอร์เน็ตมาสร้างอาชีพหรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจ รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารและโทรคมนาคมไปพัฒนาธุรกิจหรืออุตสาหกรรมประเภทต่าง ๆ ทั้งนี้การทำให้เศรษฐกิจดิจิทัลเกิดขึ้นและขับเคลื่อนไปได้จำเป็นต้องมีโครงสร้างพื้นฐานด้านไอที กฎ กติกา และกฎหมายการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนการปรับตัวและปรับทัศนคติของประชาชนให้สอดคล้องกับนโยบายเศรษฐกิจดิจิทัล ซึ่งระบบเศรษฐกิจดิจิทัลมีความสำคัญและส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวมในหลายด้าน ตัวอย่างเช่น 1) ลดต้นทุนในการประกอบการทั้งด้านการผลิตและการขาย ด้วยการติดต่อสื่อสาร การส่งข้อมูลผ่านระบบอินเทอร์เน็ต หรือระบบแอปพลิเคชันในโทรศัพท์มือถือ 2) นำข้อมูลข่าวสารใหม่ ๆ จากอินเทอร์เน็ตมาช่วยต่อยอดการผลิตสินค้าและบริการใหม่ออกสู่ตลาดเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคอย่างทันทั่วถึง 3) ลดต้นทุนในการดำเนินการขายสินค้า เนื่องจากการขายสินค้าผ่านทางอินเทอร์เน็ตโดยไม่ต้องมีร้านค้า ไม่ต้องสต็อกสินค้า ผู้ซื้อก็มีความสะดวกที่ไม่ต้องเดินทางไปซื้อสินค้า 4) ขยายและสร้างการจ้างงานในลักษณะใหม่ที่เป็นผลจากการเกิดสินค้า ตลาดและรูปแบบการขายใหม่ผ่านโซเชียลมีเดีย 5) ก่อให้เกิดการลงทุนธุรกิจข้ามแดนมากยิ่งขึ้น เช่น การจองโรงแรมและโปรแกรมการท่องเที่ยวในต่างประเทศการลงทุนซื้อหุ้น และค้าขายเงินตราต่างประเทศ 6) สนับสนุนการเรียนรู้ของประชาชนโดยผ่านการเรียนการสอนผ่านระบบอินเทอร์เน็ต (E-Learning) (ปิยวรรณ ปนิทานเต, 2559) ดังนั้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศด้วยการนำเอาไอทีหรือเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาใช้เป็นไปเพื่อเพิ่มผลผลิต เพิ่มผลงาน โดยใช้เวลาน้อยลงและสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าและบริการผ่านสมาร์ตโฟนและแท็บเล็ต สามารถติดต่อสื่อสารกันผ่านเครือข่ายไร้สายความเร็วสูง เช่น 3G 4G ซึ่งใช้งานได้ง่ายกว่า PC มาก ทำให้เกิดการใช้งานในวงกว้าง แม้กระทั่งในคนที่ไม่เคยใช้คอมพิวเตอร์หรืออินเทอร์เน็ตมาก่อน ซึ่งทำให้เกิดโอกาสทางธุรกิจใหม่ในทุกสาขา

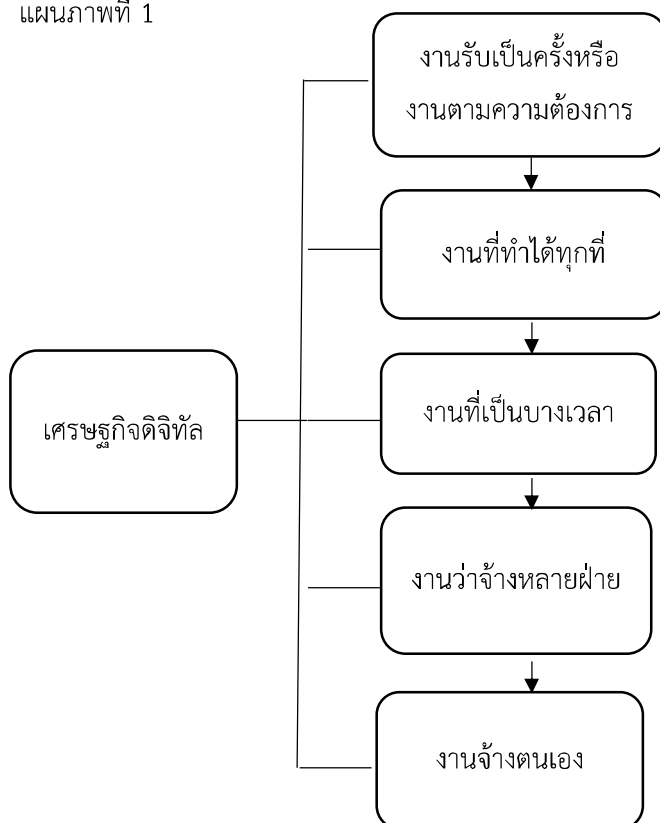
5. รูปแบบของการทำงานและคุณลักษณะของแรงงานแพลตฟอร์ม

นักวิชาการต่างอธิบายถึงรูปแบบของการทำงานและคุณลักษณะของแรงงานแพลตฟอร์ม ไว้ดังนี้ อรรถณัฐ วันชนะสมบัติ (2563 อ้างถึงใน แนวหน้า, 2563) กล่าวว่า แรงงานแพลตฟอร์ม เป็นแรงงานที่รับงานและคำตอบแทนผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น แอปพลิเคชันรับ-ส่งสินค้าหรือผู้โดยสารที่ให้บริการผ่านโทรศัพท์มือถือในต่างประเทศ ซึ่งในแง่ของการจ้างงานของแพลตฟอร์มแรงงาน จำแนกเป็น งานรับเป็นครั้งหรืองานตามความต้องการ งานที่ทำได้ทุกที่เป็นการจ้างเหมางานโดยไม่ระบุตัวคนผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์

วารสารวิชาการแสงอีสาน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

(Gerber, 2021) งานตามที่เราเรียกโดยแอปพลิเคชันเป็นการจ้างงานที่แรงงานและลูกค้าจับคู่ออนไลน์ตามอุปสงค์และอุปทาน (Stefano, 2016) งานที่เป็นบางเวลา งานว่าจ้างหลายฝ่าย และงานจ้างตนเอง (กฤษฎาธิระโกศลพงศ์, 2563; สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2562) คุณลักษณะของงานรับทำเป็นครั้งมีผลให้แรงงานมีสถานะเป็นผู้รับจ้างอิสระ โดยพิจารณาปัจจัย 4 ประการ คือ 1) งานที่ว่าจ้างเป็นรายชิ้นและมีสัญญาว่าจ้างการทำงานระยะสั้น 2) งานทั่วไปที่ทำโดยปัจเจกบุคคล 3) งานที่แสวงหากำไรโดยจัดเตรียมแพลตฟอร์มให้ผู้ว่าจ้างและผู้รับจ้างมาพบกันได้ 4) ถูกกำหนดให้เป็นผู้รับจ้างอิสระ (กฤษฎาธิระโกศลพงศ์, 2562) ในขณะที่ อภิษฎา ฉกาจธรรม และปาจิรีย์ รอดพ่าย (2563) ได้จำแนกงานรับทำเป็นครั้งไว้ 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีความพร้อมในการทำงานแบบดิจิทัล (Digital Natives) กลุ่มนี้ทำงานในแพลตฟอร์มออนไลน์ สามารถใช้อินเทอร์เน็ตได้คล่อง และไม่มีปัญหากับการทำงานที่บ้าน กลุ่มที่เน้นใช้เทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสารหรือรับคำสั่งจากภายนอก (Physical Natives) การจ้างเหมาบริการจากภายนอก เช่น การขนของ การติดต่อทำความสะอาด และกลุ่มที่สามารถเคลื่อนย้ายไปได้ระหว่างสองกลุ่ม (Migrants) เป็นกลุ่มที่สามารถเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างกลุ่มที่มีความพร้อมในการทำงานแบบดิจิทัลกับกลุ่มที่เน้นใช้เทคโนโลยีในการติดต่อสื่อสารหรือรับคำสั่งจากภายนอก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทักษะของบุคคลและจำเป็นต้องพัฒนาทักษะเพิ่มขึ้นเพื่อย้ายกลุ่ม (Re-Skill/Up-Skill) ในขณะที่คุณลักษณะของงานฟรีแลนซ์เป็นการทำงานจากระยะไกลหรือทำงานบนอินเทอร์เน็ต ซึ่งผู้ที่ทำงานกับผู้รับบริการไม่จำเป็นต้องเจอหน้ากัน แต่เน้นส่ง-รับงานออนไลน์สรุปผังแผนภาพที่ 1



แผนภาพที่ 1 รูปแบบการทำงานของแรงงานแพลตฟอร์ม

จากการศึกษารูปแบบของการทำงานและคุณลักษณะของแรงงานแพลตฟอร์ม สามารถวิเคราะห์ข้อดีและข้อเสีย ดังนี้

ข้อดี ประกอบด้วย

1. สามารถดำเนินการผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ที่ติดต่อกันโดยไม่มีกำหนดจำนวนองค์กรธุรกิจและบุคคลผ่านอินเทอร์เน็ตโดยใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อกลางเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ โดยกลุ่มแรงงานใหม่มารวมตัวกันโดยอาศัยแพลตฟอร์มเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ให้ผู้ใช้งานสะดวก รวดเร็ว และตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค (กฤษฎา อธิระโกศลพงศ์, 2563)

2. รายได้ผันแปรตามปริมาณงาน สอดคล้องกับ กุลลณี มุทธากุลิน และนรชิต จิรภัทรธรรม (2563) ที่ระบุว่า รายได้จากการทำงานในแพลตฟอร์มไม่ได้เป็นรายได้หลัก แต่เป็นรายได้เสริมของแรงงาน ในฐานะที่เป็นรายได้ที่ช่วยชดเชยรายได้หลักที่ลดลง เนื่องจากงานในแพลตฟอร์มมีลักษณะพิเศษ คือเข้าออกได้ง่ายและรวดเร็ว ทำให้แรงงานสามารถหารายได้เพิ่มเติมเมื่อพบว่ารายได้จากงานหลักที่ทำอยู่ลดลงหรือไม่เพียงพอ ทั้งนี้รายได้จากการทำงานของแรงงานในแพลตฟอร์มถูกใช้เป็นรายได้ที่ชดเชยรายได้หลักที่ลดลง ในขณะที่รายได้จากการให้เช่าสินทรัพย์เป็นรายได้เสริมให้กับรายได้หลัก

3. เป็นการสร้างทางเลือกในการทำงานมีความยืดหยุ่นเรื่องระยะเวลาในการทำงานขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้รับจ้าง สอดคล้องกับข้อมูลของเด็คโก้ ประเทศไทย และศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและธุรกิจธนาคารไทยพาณิชย์ ที่ระบุว่า ปี 2559-2560 ผู้สมัครงานต่างให้ความสนใจรูปแบบสัญญาจ้างระยะสั้น (Gig Worker, งานรับทำเป็นครั้ง, แรงงานชั่วคราว) จำนวนมากถึง 53% ทั้งยังมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยพบว่ากว่า 30% มีความสนใจการทำงานระยะสั้นเพิ่มขึ้น เพราะนอกจากไม่ต้องทำงานทุกวัน ยังมีอิสระในการทำงานควบคู่ไปกับใช้ชีวิตตามไลฟ์สไตล์ของแต่ละคนโดยรูปแบบการทำงานของงานรับทำเป็นครั้ง คือ สามารถทำงานเพียง 2-3 วันต่อสัปดาห์ หรืออาจทำงานที่บ้านผ่านเทคโนโลยีที่ทันสมัย (BLT, 2561)

ข้อเสีย ประกอบด้วย

1. ความไม่มั่นคงจากรายได้ที่ไม่แน่นอน และการไม่ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐาน สิทธิประโยชน์เหมือนแรงงานทั่วไป เช่น วันลา ประกันสุขภาพ และค่าจ้างขั้นต่ำ สอดคล้องกับ ชนัญญา ไกรศรีกุล (2563) ที่กล่าวถึงมุมมองของทศพล ทรรศนกุลพันธ์ ที่ระบุว่าปัญหาของคนทำงานออนไลน์มีอยู่ 4 ประการ คือ เป็นการจ้างงานที่ไม่มั่นคง ได้รับค่าตอบแทนไม่แน่นอน ไม่มีพื้นฐานค่าแรงขั้นต่ำรองรับ แรงงานต้องรับผิดชอบความเสียหายจากการทำงาน เพราะเป็นสัญญาจ้างทำของ และไม่มีหลักประกันสิทธิประกันสังคม ซึ่งสิทธิประกันสังคมจำแนกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 มาตรา 33 คือ ผู้ที่ทำงานในสถานประกอบการและมีนายจ้าง อายุ 15-60 ปี กลุ่มที่ 2 มาตรา 39 คือ ผู้ที่เคยอยู่ในมาตรา 33 มาก่อนและมีความประสงค์จะอยู่ในระบบประกันสังคมต่อ ซึ่งอาจจะมียูมามากกว่า 60 ปีขึ้นไปก็ได้ และจะต้องจ่ายสมทบได้รับสิทธิ 6 กรณี ยกเว้นการว่างงาน กลุ่มที่ 3 มาตรา 40 คือ จ่ายสมทบ 70 บาทต่อเดือน รัฐบาลร่วมสมทบ 30 บาทต่อเดือน ได้รับสิทธิประโยชน์ 3 กรณี คือ เงินทดแทนการขาดรายได้เมื่อเจ็บป่วย พุพพลภาพ เงินค่าทำศพ จ่ายสมทบ 100 บาทต่อเดือน รัฐบาลร่วมสมทบ 50 บาทต่อเดือน จะได้สิทธิประโยชน์เพิ่มขึ้นอีก 1 กรณี คือ บำเหน็จชราภาพ และจ่ายสมทบ 300 บาท

วารสารวิชาการแสงอีสาน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ต่อเดือนรัฐบาลร่วมสมทบ 150 บาทต่อเดือน ได้สิทธิคุ้มครอง 5 กรณี จะได้สิทธิประโยชน์เพิ่มขึ้นอีก 1 กรณี คือ เงินสงเคราะห์บุตรรวมเป็น 5 กรณี กลุ่มนี้จะใช้สิทธิการรักษาพยาบาลในระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า (พงศธร พอกเพิ่มดี และชนิษฐา ภูสีมุงคุณ, 2563)

2. ความเสี่ยงอันเกิดจากการถูกแย่งงานจากคนอื่นที่มีฝีมือหรือทักษะแบบเดียวกันและความเสี่ยงจากอุบัติเหตุ เช่น คนงานส่งอาหารเผชิญความเสี่ยงจากระบบตลาดเนื่องจากการได้ค่าตอบแทนเป็นรายชิ้น หรือความเร่งรีบในการส่งอาหารเร็วเพื่อให้ได้จำนวนรอบ หรืออาจเกิดอุบัติเหตุระหว่างทำงาน (ชนิษฐา ไกรศรีกุล, 2563)

สรุปได้ว่าแรงงานแพลตฟอร์ม เป็นการทำงานที่เชื่อมโยงระหว่างผู้รับบริการและแรงงาน เน้นความยืดหยุ่นตามตลาดแรงงาน ส่งผลให้เกิดช่องว่างของการเข้าถึงระบบการคุ้มครองทางสังคมและยังเผชิญความเสี่ยงแตกต่างจากลักษณะงานในรูปแบบดั้งเดิม เพราะเกิดพื้นที่สีเทาระหว่างสถานะของแรงงานหรือผู้ประกอบการ รวมทั้งพลวัตของตลาดแรงงานที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว หากไม่มีการจัดเตรียมระบบการคุ้มครองทางสังคม และไม่มีการพิจารณาแก้ไขกฎหมายย่อมมีผลกระทบต่อคุ้มครองแรงงานและการจัดสวัสดิการรองรับแรงงานแพลตฟอร์ม (กฤษฎา อีระโกศลพงศ์, 2562)

6. บทสรุป

ระบบเศรษฐกิจในประเทศไทยได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้าง แรงงาน และทรัพยากรผ่านระบบดิจิทัลที่เข้ามาสร้างความเชื่อมโยงออนไลน์เพื่อลดต้นทุนทางธุรกรรม โดยเศรษฐกิจแพลตฟอร์มได้ปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ในการจ้างงานจากแบบเดิมที่นายจ้าง ลูกจ้างมีปฏิสัมพันธ์ใกล้ชิด ลักษณะงานมีความมั่นคงและกำหนดรูปแบบการปฏิบัติงานชัดเจน ไปสู่ความสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่ที่นายจ้าง ลูกจ้างปฏิสัมพันธ์กันเพียงผ่านดิจิทัลแพลตฟอร์มอันเป็นความสัมพันธ์ที่มีความไม่แน่นอน และปราศจากกฎเกณฑ์กำกับจากภาครัฐ นอกจากนี้การนิยามและการกำหนดสถานะของแรงงานในลักษณะนี้ยังมีการนิยามแตกต่างกันไปและไม่ชัดเจน ส่งผลกระทบต่อการจัดสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ของแรงงาน อย่างไรก็ตามสำหรับงานวิจัยและงานวิชาการในประเทศไทยที่มีการอธิบายถึงการคุ้มครองแรงงาน แรงงานแพลตฟอร์ม และเศรษฐกิจดิจิทัลยังมีจำนวนน้อยและผู้เขียนมีความเห็นว่าควรมีการศึกษาทบทวนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานต่อไป โดยพิจารณาปรับปรุงแก้ไขการระบุสถานะแรงงานและสิทธิประโยชน์ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นให้สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจดิจิทัลและรูปแบบการจ้างงานที่เปลี่ยนไป

บรรณานุกรม

กฤษฎา อีระโกศลพงศ์. (2562). รายงานการศึกษา กรณีศึกษาการทำงานของเยาวชนโดยแอปพลิเคชันเรียกรถและบริการส่งอาหาร : ข้อเสนอเพื่อทบทวนนโยบายแรงงานและการกิจของกระทรวงแรงงาน, รายงานการวิจัยรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชานโยบายสาธารณะและการจัดการภาครัฐ), คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหิดล.

- กฤษฎา ชีระโกศลพงศ์. (2563). “การบริหารแรงงาน: Gig Economy ตามทัศนคติแรงงาน”. **วารสารธรรมศาสตร์**, ปีที่ 39 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม-เมษายน 2563 : หน้า 131-158.
- กองบริหารข้อมูลตลาดแรงงาน. (2561). **การเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงานในยุคดิจิทัล**. กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน.
- กานต์พิชชา เก่งการช่าง. (2556). “เงินเนอเรชั่นวายเป็นความท้าทายใหม่ในการบริหารทรัพยากรบุคคล”. **วารสารสังคมศาสตร์และศิลปศาสตร์**, ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม-มิถุนายน 2556 : หน้า 15-27.
- กุลธินี มุทธากลิน และนรชิต จิรสิทธิ์ธรรม. (2563). **แรงงานในเศรษฐกิจแพลตฟอร์ม**. สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2564, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/896701>
- ชนธิตา ไกรศรีกุล. (2563). **รู้จักแรงงานดิจิทัล: ฟรีแลนซ์และกรรมกรแพลตฟอร์ม งานออนไลน์สู่ออนไลน์ ความอิสระที่ไม่อิสระ**. สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2564, จาก <https://decode.plus/20200805/>
- แนวหน้า. (2563). **โควิด-เศรษฐกิจแพลตฟอร์ม ปัจจัยกำหนดอนาคตแรงงานเควิ้ง**. สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2564, จาก <https://www.naewna.com/likesara/527410>
- ปิยวรรณ ปันทานเต. (2559). “มาช่วยกันขับเคลื่อน เศรษฐกิจดิจิทัล กันเถอะ”. **วารสารเทคโนโลยีวัสดุ (MTEC)**, ฉบับที่ 81 ประจำเดือนเมษายน - มิถุนายน 2559 : หน้า 61-71.
- พงศธร พอกเพิ่มดี และชนิษฐา ภูสีมุงคุณ. (2563). “การเปรียบเทียบการบริหารจัดการและสิทธิประโยชน์ทางการแพทย์ระหว่างระบบประกันสังคมกับระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า พ.ศ. 2563”. **วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข**, ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม-มีนาคม 2563 : หน้า 26-42.
- ภรณ์ยา ชารสินธุ์. (2560). **การจำแนกความแตกต่างระหว่างกลุ่ม Gen-Y และ กลุ่ม Gen-Z โดยใช้ความต้องการส่วนประสมการค้าปลีกธุรกิจร้านอีฟแอนบอย ในเขตกรุงเทพมหานคร, การค้นคว้าอิสระหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย.**
- สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2562). **การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรม: นัยของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีกับความเหลื่อมล้ำ-บทเรียนจากเศรษฐกิจแพลตฟอร์ม**, รายงานการวิจัย, วิทยาลัยการเมืองการปกครอง : สถาบันพระปกเกล้า.
- สรารัฐ ไพฑูรย์พงษ์. (2563). **เศรษฐกิจแพลตฟอร์ม กับมาตรฐานแรงงาน**. สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2564, จาก <https://tdri.or.th/2020/09/social-security-for-digital-platform-workers/>
- อภิษฎา ฉกาจธรรม และปาจริย์ รอดพ่าย. (2563). **ทางรอด Gig Worker ไทย : ความท้าทายใหม่ของแรงงานนอกระบบภายใต้วิถีชีวิต New Normal**. สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2564, จาก <https://brandinside.asia/gig-worker-gig-economy-covid-19/>
- BLT. (2561). **ความสุขของคนไทยกับการทำงาน**. สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2564, จาก <https://www.bltbangkok.com/news/4317/>

วารสารวิชาการแสงอีสาน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Dazzi, D. (2019). “GIG Economy in Europe”. **Italian Labour Law e-Journal**, Vol. 2 No. 2 July-December 2019 : p. 67-122.

Gerber, C. (2021). “Community Building on Crowdwork Platforms :
Autonomy and Control of Online Workers?”. **Competition & Change**, Vol. 25 No. 2
April 2021 : p. 190-211.

Johnston, H. & Land-Kazlauskas, C. (2019). **Organizing On-Demand: Representation, Voice,
and Collective Bargaining in the Gig Economy**. Conditions of Work and Employment
Series No. 94. Geneva : International Labour Organization.

Stefano, V. D. (2016). **The Rise of the “Just-in-Time Workforce”: On-Demand Work,
Crowd Work and Labour Protection in the “Gig-Economy”**. Conditions of Work
and Employment Series No. 71. Geneva : International Labour Organization.